

FARKAS ZSUZSANNA KRISZTINA

A BÉCSI EGYETEM SZENT LÁSZLÓ-ORÁCIÓI
A 17. SZÁZADBAN

SAINT LADISLAUS' DAY ORATIONS AT THE UNIVERSITY OF VIENNA IN THE 17TH CENTURY. The University of Vienna played a highly important role in the promotion of Saint Ladislaus' cult in the 16th century. The festive oration was presented on the occasion of the annual solemnities held in honour of St. Ladislaus by a specially chosen student. Due to the king's presence and under the influence of Jesuit supervision actual political topics and analogies between Habsburg sovereigns and St. Ladislaus were highly appreciated in the text of orations. There are two sources of collected editions of St. Ladislaus day's orations available for study. The first one is owed to Franciscus Xaverius Cetto who collected and published in 1693 orations presented after 1655. The second volume was produced by Miklós Jankovich at the end of the 18th century. The latter is the only source of Miklós Zrínyi's first prose work (1634). He depicts St. Ladislaus as hero of knight king, predecessor of Ferdinand III. with the inclusion of first clues to Zrínyi's future political programme. His thoughts are also reflected in the orations by counts Esterházy in which comparison to Habsburg monarchs gains even more emphasis. Similar parallelism appears on the portrait St. Ladislaus of the Nádasdy-Mausoleum which was inspired by the Augsburg and Brunn edition of the Thuróczy's Chronicle (1488).

A Szent László-kultusz ápolásában kiemelt szerepet töltött be a bécsi egyetem a 17. században. A párizsi *universitas* hagyományaihoz híven a bécsi egyetem is „nemzetekre” tagolódott, amelyek végleges formájukat 1384-re érték el. Az egyetem újjászervezésekor a *natio Austriae*, a *natio Hungarica*, a *natio Saxonica* és a *natio Rhenensium* (vagyis az ausztriai, a magyar, a szász és a rajnai) nemzetekbe sorolták az egyetemi hallgatókat. Minden náció választott magának egy védőszentet: a *natio Rhenensium* Szent Orsolyát, a *natio Saxonica* Szent Móricot, a *natio Austriae* Szent Kálmánt, majd a 16. századtól Szent Lipótot. A magyar nemzet patrónusa pedig 1414 óta Szent László volt.¹ A döntést befolyásolhatta, hogy a Szent László-kultusz virágkorát élte a 15. század elején, amelyet többek között Luxemburgi Zsigmond magyar királynak köszönhetünk. A későbbi német-római császár jelenlétében állították fel Váradon a Kolozsvári-testvérek, Márton és György Szent Lászlót ábrázoló lovasszobrát 1390-ben (amit 1660-ban a török elpusztított).² Ráadásul Luxemburgi Zsigmondot a szent király kulturális központjában és végső nyughelyén, Váradon temették el.

¹ PAPP Kinga, *Szent László-napi beszédek a bécsi egyetemen és Kálmoki Ádám Bellator Pacificusa* = „...sok punctumocskáknak öszveköttöt lánca avagy kötele”, *A Res Litteraria Transylvaniae Vetus Irodalom- és Művelődéstörténeti Műhely fiatal kutatóinak tanulmányai*, szerk. Papp Kinga, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó, 2016, 175–176.

² Paulus Crosnensis humanista író művének 1509-es címlapján Szent Lászlót szintén lovon ülve ábrázolták. A kép utalt a váradi lovasszoborra. MAGYAR Zoltán, *Szent László a magyar művelődéstörténetben*, *Korunk*, 26(2016/8), 35. „[...] a lengyel Paulus Crosnensis Ruthenus, aki Thurzó Zsigmond püspök meghívására érkezett Váradra, maga is versben örököltette meg Szent László lovas szobrát.”

PAVLI CROSNENSIS RVTHENI ARTIVM LIBERALI-
um magistri. Poetaeque quassuauissimi Panegyrici ad diuini Ladislaui Pan-
noniae regem uictoriosissimū: & sanctū Stanislau praesule: ac martyre
Poloniae gloriosissimū: & pleraque alia connexa carmina nō sine magna
suauitate condita.

Szent László napján, azaz június 27-én³ a magyar nemzet énekes misével és lakomával (áldomással) köszöntötte védőszentjét a domonkosok bécsi templomában, majd 1593-tól a Szent István-székesegyházban. A két ceremónia között került sor a prédikációra, amit általában az egyetemi ifjúság egyik tagja adott elő az egész magyar nációnak.

³ JANKOVICS Marcell, *Jelkép-kalendárium* [http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/arpadhazi_szent_laszlo_kiraly_„1095._julius_29-en_halt_meg._\[...\]_Miutan_tobb_csodas_gyogyulas_szemtanui_lehettek,_egy_égi_jel_végképp_meggyőzte_az_olasz_csodaszakértőket._1192._június_27-en,_deltájban_a_várad_i_székesegyház_fölött_fényes_csillag_gyűlt_ki,_s_ott_lebegett_a_magasban_két_órán_át._László_napját_a_szokástól_eltérően_azóta_sem_halála,_»égi_születésnapja«_évfordulóján_üljük,_hanem_június_27-en,_a_csillagjelenés_napján.](http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/arpadhazi_szent_laszlo_kiraly_„1095._julius_29-en_halt_meg._[...]_Miutan_tobb_csodas_gyogyulas_szemtanui_lehettek,_egy_égi_jel_végképp_meggyőzte_az_olasz_csodaszakértőket._1192._június_27-en,_deltájban_a_várad_i_székesegyház_fölött_fényes_csillag_gyűlt_ki,_s_ott_lebegett_a_magasban_két_órán_át._László_napját_a_szokástól_eltérően_azóta_sem_halála,_»égi_születésnapja«_évfordulóján_üljük,_hanem_június_27-en,_a_csillagjelenés_napján.)” (letöltés: 2018. 07. 19.)

előtt. A téli szemeszterre felkért prokurátor és az egyetemi elnökség intézte a fiatal szó-
nok kiválasztását.⁴ Gyakran azt is megszabták, hogy Szent László mely tulajdonságait
emelje ki majd az orátor, vagyis a szónok. Mivel az orációk megírása nagy szaktudást
és sok kutatást igényelt, a prokurátorok és az egyetemi tanárok minden valószínűség
szerint segítettek a diákokat a beszédek megalkotásában. E Szent Lászlóról szóló be-
szédvázlatokat a szónokok többször is felhasználhatták – akár egy másik szent ünnepén
is – a szöveg átformálása, kibővítése után.⁵ Az orációkat többnyire a bécsi udvari nyom-
dában nyomtatták ki, amely kiválóan mutatja a Habsburg propaganda és az egyházi
ünnep összefonódását.⁶ A kinyomtatott beszédek pedig szétosztották a hallgatóság
között, mint ahogyan ezt Zrínyi Miklós példája is bizonyítja.⁷ Ezeket az írásokat gyak-
ran Szent Lászlót ábrázoló metszetek is kísérték, amelyek hasonlítottak a korabeli egye-
temi diákok tézislapon található illusztrációkhoz.⁸

A barokk szigorú retorikai követelményeihez igazodó, latin nyelvű beszédek hagyó-
mánya egészen a középkorig nyúlik vissza. A 16. század második felében a bécsi egye-
tem elvesztette önkormányzatát, ami a nemzeteket vezető prokurátorok feladatkörének
leszűkülését hozta magával. Az állami intézményben nem kötelezték a tanulókat a ná-
ciókba való belépésre. Emiatt a mindenkori magyar nemzet prokurátora által szervezett
Szent László-ünnep szerepe jelentősen megnőtt, hiszen ezen események segítettek a
magyar náció diákjainak összekovácsolását.⁹

A 17. századra azonban a Szent László napi ünnepek nagy változásokon mentek
keresztül. Az egyre szélesebb körű hallgatóság megjelenése és a beszédekbe beépített
politikai mondanivaló átformálta az orációk jellegét. A jezsuita rend vált a változá-
sok egyik mozgatórugójává.¹⁰ A jezsuiták szervezték 1623-tól a bölcsészeti és teológiai
oktatást az egyetemen, továbbá hatásukra 1593-tól a bécsi Szent István-székesegyház
lett a megemlékezések helyszíne. A jezsuita gimnázium tanulói és a „Pázmánisták” is a
magyar nemzet tagjaivá váltak, ezáltal részt vehettek és beszédet mondhattak az ünne-
péseken, amelyeket 1625-től minden évben megrendeztek.¹¹ A korszakban keletkezett

⁴ MADAS Edit, *Szent László, a bécsi egyetem magyar nációjának patrónusa, „Bécsi egyetemi beszédek”* = „Vállal magasb mindeneknél.” A Szent László-herma Győrbe érkezésének 400. évfordulóján megtar-
tott tudományos konferencia előadásai, Arrabona Múzeumi Közlemények, 46(2008/1), 85.

⁵ MADAS, i. m., 86. „Ezek [...] olyan beszédminták, melyeket bármely képzett prédikátor többször felhasz-
nálhatott Szent László ünnepén, de kissé átszerkesztve, másként kibővítve más szentek ünnepén is.”

⁶ PAPP, i. m., 180. „A szövegeket pedig több éven át az udvari nyomdában nyomtatták. Mindez azt is illusztrá-
lja, hogy a politika, az udvari propaganda és az egyházi reprezentáció mennyire összekapcsolódtak.”

⁷ MAGYAR Zoltán, „Keresztény lovagoknak oszlopa” (*Szent László a magyar kultúrtörténetben*), Budapest,
Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996, 420.

⁸ PAPP, i. m., 181.

⁹ FRANKÓI Vilmos, *Zrínyi Miklós a költő első irodalmi műve*, Magyar Könyvszemle, 25(1917), 146.

¹⁰ KERNY Terézia, *Szent László és a magyar szentek tisztelete a jezsuitáknál (1550–1630)* = A magyar je-
zsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig, szerk. Szilágyi Csaba, Piliscsaba, PPKÉ BTK, 2006, 432.
„Olyan példaértékű modell vált belőle, amely az egyik leghatásosabb fegyvere lett az ellenreformációs küz-
delmeknek.”

¹¹ SCHRAUF Károly, *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig*, Budapest, MTA,
1902, LXIX. „A 16. században azonban csakugyan feledésbe jöhetett ez a szép szokás, mert 1529–1630,

Szent László-orációk híven tükrözik a jezsuita nevelés legfontosabb elveit. A szerzetesrend szorgalmazhatta, hogy az egyetemi ifúságból válasszanak orátorokat Szent László napjára, hiszen a diákok egymásra nagyobb hatást tudnak kifejteni, mint egy idő tanár.¹²

A 17. század során az uralkodói reprezentáció és az udvari főméltóságok jelenléte is a megemlékezések szerves részévé vált, például 1632-ben II. Ferdinánd király és Lipót főherceg egész udvartartásával tisztelte meg Szent László napját. Ezáltal még fontosabb lett az orációk politikai tartalma, amelyben a kor legmeghatározóbb alakjaira és eseményeire is utaltak. Az uralkodói részvétel hatására alakulhatott ki, hogy egyes orátorok az éppen megkoronázott magyar királyt Szent Lászlóhoz hasonlították, felruháza a Habsburg-ház adott tagját a lovagkirály erényeivel.¹³

Az orációk címe általában utalt arra, hogy a szónok Szent László mely tulajdonságát állította az ünnepi beszéd központjába. A legkorábbi fennmaradt beszédekben a gyógyító, hős és kegyes király alakja tűnik fel, míg a felszabadító háború idejére előtérbe kerül a kereszténység védőbástyája toposz (*Christianorum defensor*) és a pogányok elleni harc eszméje. Ezek mellett megjelenik a „*csábítás és megfélemlítés*” (*amor et timor*) politikai eszköze, mint a Habsburg kormányzat egyik alapelve például Esterházy Mihály 1688-ban elmondott beszédében.¹⁴

A 17. század folyamán mintegy hetvenhat Szent László-beszéd íródott a bécsi egyetemen, amelyeket Barta István röviden felsorolt német nyelvű tanulmányában.¹⁵ 1625-től minden évben elhangzott egy oráció június 27-én, de nem minden esetben tudjuk a szónok nevét, a beszéd témáját és tartalmát. Számos nemesi család ifjú sarja tisztelte meg Szent Lászlót egy-egy szónoklattal, mint például Fejérváry Miklós, a Pazmaneum diákja (1625), Bosnyák István (1626), Gyulaffy László (1628), Erdődy György (1629), Tolnay Ferenc (1638), Murányi György (1643), Falusy Miklós (1648), Kéry Ferenc (1650), Bercsényi Miklós (1651), Erdődy László (1695), Kálnoky Ádám (1699), és Maholányi József (1700).

A 17. századi Szent László-beszédekről két gyűjteményes kiadás is a rendelkezésünkre áll. Az egyiket Jankovich Miklós (1772–1846) műgyűjtő és bibliofil állította össze a 18. század végén (1786-ban vagy 1789-ben). Hagyatéka az Országos Széchényi Könyvtárba került a 19. században, ahol a könyv ma is megtalálható. A lovagkirályról és a szász nemzet védőszentjéről, Szent Mórigról harminc-harminc oráció olvasható a

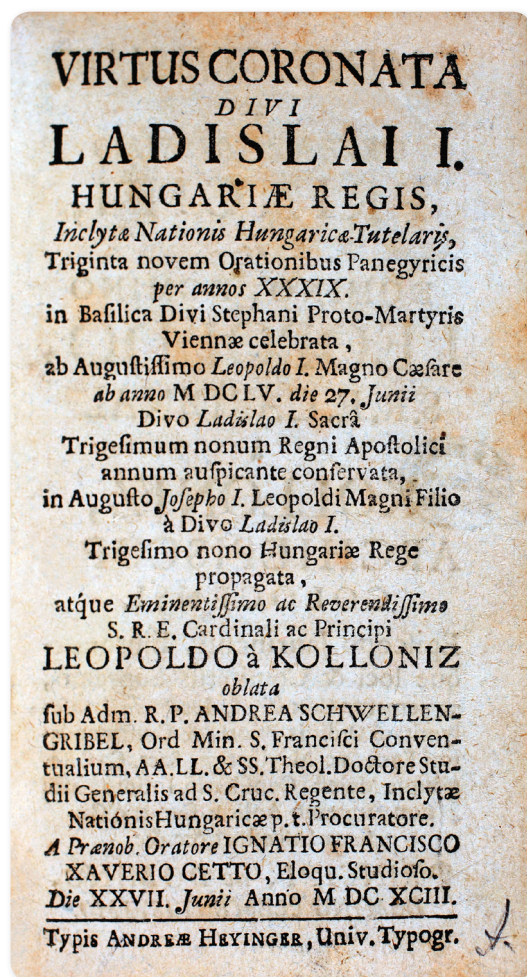
tehat teljes 100 év alatt összesen csak 30 nemzeti ünnepélyt lehet kimutatni.”

¹² PAPP, *i. m.*, 177.

¹³ PAPP, *i. m.*, 178.; BITSKEY ISTVÁN, „*Ab omnibus pius rex dicebatur*” (Szent László a magyarországi irodalomban) = Katolikus újjászületés Debrecenben, szerk. Orosz István és Papp Klára, Debrecen, DE Tört. Int., 2015, 141. „*A későbbi bécsi dicsőítő beszédekbe a magyar király személye mellé beszívárogtak a Habsburg-házat magasztaló retorikai fordulatok is.*”

¹⁴ PAPP, *i. m.*, 179–180.

¹⁵ Stephan BARTA, *Ungarn und die Wiener Universität des Jesuitenzeitalters*, A Gróf Klebelsberg Kuno Magyar Történetkutató Intézet évkönyve, 7(1937), 138–139.

kolligátumban.¹⁶ A másik forrást Ignatius Franciscus Xaverius Cettonak köszönhetjük, aki 1693-ban összegyűjtötte és kiadta az 1655 után íródott Szent László-beszédeket.¹⁷ E kolligátumban összesen harminckilenc oráció található, amelyek közül huszonöt szónoklat a Jankovich-gyűjteményben is fellelhető. Nem véletlen azonban, hogy Cetto gyűjteménye 39 beszédet tartalmaz. Mikor a könyv megjelent, I. Lipót éppen 39 éve uralkodott magyar trónon, ráadásul fia, I. József, akit 1687-ben koronáztak magyar királlyá (II. Lászlót nem számolva) a 39. az uralkodóink sorában Szent László után. Cetto még egy játékot megenged a számokkal, ugyanis 1693 utolsó két számjegyét megcse-

¹⁶ A Szent László-beszédek két gyűjteménye összehasonlítását lásd a függelékben.

¹⁷ SZELESTEI Nagy László, *17. századi orációk és prédikációk Szent László királyról*, Napút: irodalom, művészet, környezet, 19(2017/8), 118–120.

rélve éppen harminckilencet kapunk.¹⁸ A párhuzamot beteljesíti, hogy I. Lipótot június 27-én, Szent László napján koronázták magyar királlyá.¹⁹ Cetto maga is mondott beszédet a szent király tiszteletére 1693-ban. Az orációját és a gyűjteményét egyaránt Kollonich Lipót esztergomi érseknek ajánlotta.

A Cetto-kolligátumból értelemszerűen hiányoznak a koncepciójába bele nem illő beszédek, amelyek 1655 előtt hangoztak el Szent László napján. Ezzel szemben Jankovich Miklós gyűjteménye a 17. századi orációk még felét sem tartalmazza. Nem ismert, hogy a 18–19. század fordulójának egyik legnevesebb magyar könyvgyűjtője mi alapján válogatta össze a kötetben szereplő szónoklatokat. Lehetséges, hogy csak ezt a harminc beszédet sikerült megszereznie a könyvpiacról, esetleg más gyűjtőtől, vagy csak ezeket tartotta megőrzésre méltónak. Jankovich számára a Szent László-beszédek fontosak lehettek, amit bizonyíthat az tény is, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban fellelhető Cetto-gyűjtemény két példánya közül az egyik az ő tulajdonában (a másik pedig az egri jezsuita kollégiumban) volt.

Az 1630-as évektől a szónokok többsége a legbefolyásosabb magyar főnemesi, nemesi családokból került ki.²⁰ A Jankovich-kolligátumban megtalálható többek között Zrínyi Miklós horvát bán (1634), Lippay György esztergomi érsek (1653), Csáky László Doboka vármegye főispánja (1665), Széchényi György várkapitány (1671), Esterházy Miklós Antal püspök és királyi tanácsos (1672), Drugeth János országbíró (1676), Pálffy János nádor (1878), Esterházy László Ignác rátóti prépost (1681), Esterházy Mihály királyi kamarás és tanácsos (1688), Esterházy Gábor főispán (1689) és Csáky Imre kalocsai érsek (1690) beszéde. Több szónokról tudjuk, hogy a bécsi egyetem hallgatója volt, mint például Balassa Bálint (1646), Nagy Zsigmond (1677) és Sennyey Pongrác (1679). Meglepően sok, neve alapján Magyarországhoz nem köthető ifjú orátor mondott beszédet Szent László tiszteletére.²¹ A bécsi Pazmanium (*Collegium Pazmanianum*), amit Pázmány Péter esztergomi érsek 1623-ban alapított, növendékei is adtak elő Szent László napján ünnepi orációkat: Hollowich Pál (1655), Vinczi András

¹⁸ SVORAD ZAVARSKÝ, *Some Notes on I. F. X. Cetto's Collection of Thirty-Nine Panegyrics on St. Ladislav (Vienna, 1655–1693)* = Slovakia and Croatia, Historical Parallels and Connections (until 1780), Ed. by Martin Homza, Ján Lukačka, Neven Budak, Bratislava–Zagreb, Filozofická fakulta Univerzity Komenského–Filozofski fakultet Vseučilišta u Zagrebu, 2013, 372–373.

¹⁹ SZÖRÉNYI László, *A Bécsi Egyetem magyar nemzetének, azaz a Natio Hungaricának a 17. században megtartott, Szent László tiszteletére elmondott beszédei* = In via eruditionis, Tanulmányok a 70 éves Imre Mihály tiszteletére, szerk. Bitskey István, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2016, 82.

²⁰ R. VÁRKONYI Ágnes, *A „Királyi cédrus”, Zrínyi Miklós beszéde Szent Lászlóról* = „Vállal magasb mindeknél.” A Szent László-herma Győrbe érkezésének 400. évfordulóján megtartott tudományos konferencia előadásai, Arrabona Múzeumi Közlemények, 46(2008/1), 94.

²¹ A nevükön túl mást nem sikerült kideríteni róluk: Johann Joachim Slavata von Chlum császári kamarás (1649), Peter Schmidt (1657), Skerlecz Miklós (1673), Johann Friedrich Holtz (1682), Franz Karl von Grimus (1683), Johannes Antonius Sauer (1684), Johann Christoph Vorster (1685), Johann Anton Carl Strell A Strallenberg (1686), Franz Wolfgang Plöckner (1691), Ignatius Franciscus Xaverius Cetto (1693) és Adam Ignaz Wolfgang Otzenasseck (1694).

(1656) és Pataky János (1670). Ez alátámasztja a jezsuiták aktív jelenlétét a bécsi egyetemen a magyar náció életében.

Érdemes megvizsgálni, hogy a fent említett fiatal szónokok kiknek ajánlották Szent László napi beszédjüket. Számos orátor szentelte művét a Habsburg-család egyes tagjának: III. Ferdinánd trónörökösnek (Zrínyi Miklós), Lipót főhercegnek (Lippay György), majd magyar királynak (Hollovitz Pál, Vinczi András, Csáky László, Esterházy Miklós Antal, Skerlecz Miklós, Drugeth János, Pálffy János, Sennyey Pongrác, Esterházy László Ignác) és József magyar királynak (Maholányi Ignác, Esterházy Mihály, Csáky Imre).²²

Tanulmányom következő részében öt Szent László-beszédet mutatok be a Jankovich-kolligátumból, amely közül négyet Cetto gyűjteménye is tartalmaz.

*Zrínyi Miklós beszéde*²³

A harmincéves háború során a Habsburg Birodalom a vereségek és a belső feszültségek miatt válságba került. Az anyagi gondok orvoslására, a protestáns svédek legyőzésére Pázmány Péter bíboros érsek VIII. Orbántól várt segítséget, de a francia diplomaták a Habsburgok ellen hangolták a pápát. Veszélybe került az Oszmán Birodalommal fennálló béke, s ezzel párhuzamosan I. Rákóczi György, az erdélyi fejedelem kapcsolata is megromlott a Portával.²⁴ Ezen eseménydús időszakban született meg gróf Zrínyi Miklós első prózai műve, amely az 1634-es Szent László napi ünnepségen hangzott el.²⁵ A nyomtatvány az egész világon egyedül a Jankovich-kolligátumban maradt fenn az utókor számára.²⁶

²² Fontosnak tartom kiemelni az ettől eltérő dedikációkat, amelyek Lippay György esztergomi érsekhez (Balassa Bálint), Rottal Jánoshoz, a Wesselényi-összeesküvés egyik vizsgálójához (Pataky János), I. Rákóczi Ferenc választott erdélyi fejedelemhez és édesanyjához, Báthory Zsófiához (Baranyai János György), Raimondo Montecuccoli olasz származású hadvezérhez (Nagy Zsigmond), III. Sobieski János lengyel királyhoz (Johann Friedrich Holtz), Emmerich Sinelli bécsi püspökhöz (Franz Karl von Grimus), Sebastian Faber bécsi apáthoz (Johannes Antonius Sauer), Carolus de Belchamps udvari tanácsoshoz (Johann Christoph Vorster), Guido von Starhemberg császári tábornagyhoz (Johann Anton Carl Strell A. Strallenberg), Esterházy Pál nádorhoz (Esterházy Gábor) és Kollonich Lipót esztergomi érsekhez (Ignatius Franciscus Xaverius Cetto) szóltak.

²³ Az elemzésemben lévő rövidebb Zrínyi-idézeteket nem jelölöm külön jegyzetben. A teljes beszéd olvasható: *Zrínyi Miklós prózai művei*, s. a. r. Kovács Sándor Iván, Budapest, Zrínyi, 1985, 449–458.

²⁴ R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, i. m., 95.

²⁵ A művet részletesen elemzi KULCSÁR Péter, *Zrínyi és az eszményi fejedelem: 1634–1656, A »Szent László-beszéd« és a »Mátyás-elmékedések«* = Gróf Zrínyi Miklós elmékedései Mátyás királyról, s. a. r. Kovács Sándor Iván, Kulcsár Péter, Budapest, Magyar Bibliofil Társaság, 1990, 50–59.

²⁶ GÁBOR Csilla, *Ritmus, ismétlődés, történelemteológia, Zrínyi Miklós Syrena-kötetének példája* = Ritmus és ismétlés, interdiszciplináris párbeszéd III, szerk. Veress Károly, Kolozsvár, Egyetemi Műhely, 2015, 64.

Felettebb érdekes, hogy az elnökség választása a tizennégy éves ifjúra esett, aki számos iskolában megfordult az évei során és csak pár hónapja tartózkodott a bécsi jezsuita kollégiumban.²⁷ A döntést befolyásolhatta, hogy a magyar nemzet prokurátori pozícióját 1634-ben Petrus Mariani de Napoli Croata Segniensis (1605–1665), egy horvát származású pap töltötte be,²⁸ továbbá Zrínyit a szigetvári hős leszármazottjaként, magyar királyi főlovászmesterként és a horvát báni rang várományosaként ismerték Bécsben. Horvátországban egyébként is nagy hagyománya volt Szent László tiszteletének. A szent király alapította a zágrábi püspökséget, ahol számos emléket és relikviát őriznek vele kapcsolatban,²⁹ például egy 11. századi palástot.³⁰ A zágrábi Mária mennybemenetele-székesegyház homlokzatán pedig a két szent király (István és László) szobra látható. Zrínyi életében is fontos szerepet tölthetett be a lovagkirály tisztelete, hiszen a második nevét Szent Lászlóról kapta.

A jezsuita gimnáziumba járó diák elé azt a feladatot tűzte a prokurátor, hogy Szent Lászlót, mint a lovagkirályi eszme megtestesítőjét (*Rex Miles*) állítsa párhuzamba III. Ferdinánddal, az 1625-ben megkoronázott trónörökössel.³¹ A magyar társadalom minden rétege ismerte a pogányokkal harcoló szent király szimbólumát, amelyet a kortárs szónokok gyakran aktualizáltak a török elleni harc jegyében. II. Ferdinánd fia azonban nem az Oszmán Birodalom elleni hadjáratra készült 1634-ben, hanem a protestáns svédek legyőzésére. A feladat nehézségét tovább fokozta, hogy a tizennégy éves Zrínyinek csupán két hónap állt rendelkezésére a nagyjából félórás beszéd³² megírására.

Zrínyi korának egyik legjelentősebb könyvgyűjtőjeként tekintélyes könyvtárat hozott létre Csáktornyan. Nyilvánvalóan fiatalkorában is vonzódott a könyvekhez, nagyon szeretett olvasni, így számos antik művet³³ és középkori magyar krónikát³⁴ fel tudott használni beszéde megalkotásához Bécsben. Szent László-orációjába beépítette Vergilius *Aeneis*ének híres sorát is: „*Ucalegon, a szomszéd is égett már*”, amelyet 16–17.

²⁷ FRAKNÓI Vilmos, *Zrínyi a költő tanulóévei*, Budapesti Szemle, 45(1917), 174.; R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, *i. m.*, 98.

²⁸ KULCSÁR, *Zrínyi és az eszményi fejedelem*, *i. m.*, 53.; R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, *i. m.*, 98.

²⁹ R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, *i. m.*, 98.

³⁰ KERNY Terézia, *László király szentté avatásának évfordulója*, Buksz, 5(1993), 196.

³¹ KULCSÁR, *Zrínyi és az eszményi fejedelem*, *i. m.*, 54. „*László, aki egykor király volt a földön, aztán szent lett a mennyben, most III. Ferdinándként ismét földi alakban jár közöttünk.*”

³² *Virtus coronata Divi Ladislai I. Hungariae Regis, Inchytae Nationis Hungaricae Tutelar, triginta novem orationibus panegyricis per annos XXXIX. in Basilica Divi Stephani Proto-Martyris Viennae celebrata*, [Wien], Typis Andreae Heyinger ..., [1693], 49. – RMK III. 3792. „*semihorae spatio*”. Erre az adatra ZAVARSKÝ, *i. m.*, 374. hívta fel a figyelmemet: „*The length of the speech was probably limited half an hour on average, as can be assumed from oration delivered in 1659.*” Csáky Péter említette meg 1659-es beszédében (*Rex Pacificus*) a terjedelmet (lásd a függelék).

³³ *A Bibliotheca Zriniana története és állománya*, írták és összeáll. Hauser Gábor, Klaniczay Tibor, Kovács Sándor Iván, Monok István, Orlovsky Géza, Budapest, Argumentum, 1991. A következő szerzők azonosíthatók a könyvtárából a Szent László-orációval összefüggésben: Ezópusz, Silius Italicus, Vergilius és Hésziodosz.

³⁴ *A Bibliotheca Zriniana*, *i. m.*, Bonfini-példány: 163–165. Thuróczy-példány: 363.

De coronatiōe sc̄i regis Ladislai primi fratris Bey-
se filij Bele similiter primi: ⁊ de exercicijs eiusdem.

Adita vō morte regis magni: puenit vniuer-
sa multitudo nobilitū hūgarie ad fratrem eius la-
dislaum. Et cum cōmuni consensu parili voto
⁊ consona voluntate ad suscipiendum regni gu-
bernacula concorditer elegerūt: imo fere ma-
gis affectuosissimis precibus ꝑpulerunt. Quē
enī nouerāt ipsū esse vestitum consumatione
virtutum: fide catholicum: pietate ꝑcipuū: largitate munificū:
charitate conspicuū. Emicuit quippe q̄si stella matutina in me-
dio nebule: fugās tedia tenebrarum: ⁊ quasi luna plena lucet in

század során számtalan szónok alkalmazott a török harcokra aktualizálva.³⁵ Később Zrínyi újra elővette az említett idézetet egy levelében 1658-ban, ahol a Magyarországot fenyegető oszmánok veszélyére akarta felhívni az olvasó figyelmét: „De ó jaj, már

³⁵ R. VÁRKONYI Ágnes, *Az egység jelképei a megosztottság másfél évszázadában Magyarországon* = Kard és koszorú, Ezer év magyar uralmi és katonai jelképei, A Hadtörténeti Múzeum Értesítője, 4(2001), 65. Például Macedóniai László nagyváradi püspök beszéde a nürnbergi birodalmi gyűlésen 1552-ben. „Ez a Magyarországot mardosó láng, ha időben el nem fojtják, rövidesen szélhében elharapózik, s az egész keresztény világot nagy tűzvészbe borítja [...] messzire terjedt napjainkban széles e világon Mohamed tűz-vésze [...] s már a szomszéd háza ég”.

*a szomszédban ég Ucalegon háza és szerencsétlenül állnak a mi dolgaink.*³⁶ Zrínyi Szent László legfőbb erényének személyes bátorságát tartotta, és dicsérte hadvezéri tehetségét. A lovagkirályt beszédében e tulajdonságai miatt Horatius Cocleshez és Hannibálhoz hasonlította.

A magyar krónikák közül Antonio Bonfini és Thuróczy János műveit, illetve a Szent László-legendákat hasznosította.³⁷ A *Thuróczy-krónika* volt a legjelentősebb képekkel illusztrált, magyar történelmet bemutató alkotás a Nádasdy-féle *Mausoleum* megjelenéséig. Thuróczy munkáját 1488-ban kétszer is kiadták (Brünnben márciusban, Augsburgban júniusban) összesen 800 példányban, amelyek negyede ma is kézbe vehető, mint például Zrínyi Miklós kötete Zágrábban. Ez a két kiadás 1488 és 1664 között az egyik legfontosabb nyomtatott képi forrás volt Magyarország történetére. Thuróczy művének augsburgi kiadásában Szent László lovas ábrázolása³⁸ egyedülálló, hiszen a többi magyar király, beleértve Szent Istvánt is, trónon ül.³⁹ Hatása Zrínyi beszédében is érződik, ahol Szent László katona-királyként jelenik meg.

Az oráció fő részében Szent László életrajzán keresztül mutatta be az uralkodói erényeket és a jó kormányzás alapjait. A megadott feladathoz híven a legfontosabb katonai tulajdonságait emelte ki. Szent László dicső haditetteinek leírásában olykor a túlzás eszközét is használta.⁴⁰ Ahogyan Zrínyi fogalmazott: „[Szent László] Dáciát Magyarországhoz csatolta, Illiricumot meghódította, Dalmatiát leigázta, a Sarmaták országába nyomult, a ruthéneket megalázta, a kunokat megsemmisítette.” Nem egy középkori lovagkirály, hanem a kor katona-király ideálja elevenedett meg a beszédben: a király, aki maga vezeti a hadsereget, együtt él és harcol vitézeivel, megküzdve az időjárás viszontagságaival, a fáradtsággal és az éhséggel.

Szent László keresztényi cselekedeteiről, bőkezűségéről, építkezéseiről Zrínyi csak röviden számolt be, továbbá egy kivétellel hiányoznak belőle a szent király csodáira való utalások. A reneszánsz és a humanizmus hatására Szent László vallásosságáról uralkodói és katonai erényeire került át a hangsúly, amely Antonio Bonfini műveiben is megfigyelhető. A 16. század elején megjelenő reformáció még inkább felerősítette ezt a folyamatot, hiszen a protestáns egyházak elutasítják a szentek tiszteltét. A Szent

³⁶ R. VÁRKONYI, *Az egység jelképei, i. m.*, 72–73.

³⁷ FRANKNÓI, *Zrínyi Miklós a költő első irodalmi műve, i. h.*, 147.

³⁸ KERNY Terézia, *Szent László lovas ábrázolásai*, *Ars Hungarica*, 21(1993/1), 42. „ám az 57. lapon [az augsburgi kiadásban] Szent László nem trónuson, hanem lovon ül, szakítva a konzervatív ikonográfiai hagyománnyal.” A brünni kiadásban még Szent László is trónuson ülve látható.

³⁹ RÓZSA György, *A Thuróczy-krónika illusztrációinak forrásai és a középkori magyar királyok ikonográfiája = Grafikatörténeti tanulmányok, Fejezetek a magyar vonatkozású grafikai ábrázolások múltjából*, Budapest, Akadémiai, 1998, 11.

⁴⁰ JÁNOS István, *Királyi cédrus: Zrínyi Miklós Szent László-képe*, *Holnap*, 3(1992/12), 38. „Zrínyi beszéde számos legendai-krónikai elemet tartalmaz, a László-legendán kívül főleg Thuróczy János és Bonfini műveiből merítenek, az átvételek azonban ott kapnak különleges hangsúlyt, ahol a lovagi-hadvezéri erényeket nyomatékosítják, tényszerűen adatolják.”

László-kultuszt csupán a hagyományok mentették meg az enyészettől.⁴¹ E változások okozhatták, hogy Zrínyi egyedül Szent László harmadik csodáját szötte bele a beszédbe. Valószínűleg a diákat ismét Bonfini ihlette meg, aki csak két csodát említett meg művében az eredeti hatból. A jezsuita diák azonban nem szó szerint vette át a csoda történetét, ugyanis az ő változatában az ökrök húzzák a szekeret, míg az eredeti legendában és Bonfini könyvében a kocsis az állatok segítségével jut el Váradra.⁴²

<i>Antonio Bonfini</i>	<i>Karthauzi névtelen</i>	<i>Zrínyi Miklós</i>
„Aikire a szent test őrizetét bízták, Várad felé haladnak, viszik a tetemet, miközben a fáradságtól meg a szüntelen szomorkodástól kimerülve mély alomba merülnek [...] és egészen a nap harmadik órájáig horkolnak. A szekér, amelyre a tetemet felrakták, önmagától megindul, ökrök nélkül, hiszen azokat előzőleg eleresztették legelni, és terhet egyenesen viszi Váradra, [...] ahol László szelleme a temetséget óhajtja.” ⁴³	„És mikoron az szálláson elnyugodtak vóna [...] kelének fel reggel hollal, hogy tovább mennének, láták hát hogy nincsen ott az szekér, sem az szent test. Megszomorodának rajta, és futosván tétova, es kérdőzködvén, ha ki látta vóna? de mikoron Várad felé tértenek vóna, látták: hát minden emberi segődelem nélkül Várad felé mégyen az szent test mind szekerestől: látván a nagy isteni csodát, es dicsérék Űristent.” ⁴⁴	„Ismert [...] váradí emlékmű, [...] amfiteátrum [...] amit beszédem befejezéséül kell megtennem, hiszen a halottaskocsi elé fogott barmok egyedül az istenség ösztökélésére és irányításával László holttestét és szent maradványait önszántukból e váradí csodahelyhez akarták vinni, [...] a barmok csodatételét végrehajtó szekerek beszélnek csodaképp a szentséges, általunk ma ünnevelt László utolsó csodájáról.” ⁴⁵

A jezsuita diák számos jól ismert metaforát és hasonlatot felhasznált beszédében Szent László jellemzésére, mint a „mennyei király” vagy a „fejedelmek áldott csillaga”. Az oráció során azonban egy különleges szimbólumhoz, a „királyi cédrus”-hoz tért vissza minden gondolatmenetében. A téma kutatói szerint a Szent László napi szónokok közül egyedül Zrínyi tisztelte meg ezzel a jelzővel a „szentéletű királyt”.⁴⁶ Természetesen a cédrusfa egy egyetemes szimbólum, amellyel számos kultúrában találkozhatunk az antikvitástól a barokk koráig.⁴⁷ A híres libanoni cédrus jelképe az évszázadok során nagyon különböző, akár ellentétes jelentéseket is hordozhatott. A középkori felfogás

⁴¹ R. VÁRKONYI, „Királyi cédrus”, *i. m.*, 96.

⁴² A középkori krónika-gyűjteményekben (*Budai- és Képes Krónika* családja) ez a történet nem szerepel, így Zrínyi Miklós nem vehette például Thuróczy János művéből, ami egyébként megvolt – mint már említettem – a csáktornyai könyvtárában (Brünn, 1488). Ez azért is fontos, mert Bonfini forrásként felhasználta a Szent László legendák ezen részét, amelyek nem szerepelnek latin nyelvű történeti munkáinkban.

⁴³ ANTONIO BONFINI, *A magyar történelem tizedei*, ford. Kulcsár Péter, az online változatot használtam a Balassi Kiadó honlapjáról: <http://www.balassikiado.hu/BB/netre/html/bonfini.html> (letöltés: 2018.01.25.)

⁴⁴ *Karthauzi névtelen* = A magyar középkor irodalma, vál., szövegmond. és a jegy. V. Kovács Sándor, Budapest, Szépirodalmi, 1984, 938.

⁴⁵ Zrínyi Miklós prózai művei, *i. m.*, 1985, 458.

⁴⁶ R. VÁRKONYI, „Királyi cédrus”, *i. m.*, 103.

⁴⁷ Érdemes megemlíteni, hogy a cédrus szimbólum a későbbi korszakokban is tovább él. Egyik leghíresebb modern jelképe Csontváry Kosztka Tivadar *Magányos cédrus* című festménye (1907).

szerint az Istentől származó királyi hatalmat jelentette. A reneszánsz irodalomban az örökkévalóság és a szépség, a hatalom és a hírnév szimbólumaként jelent meg, amelyet Shakespeare, Tasso és Racine is alkalmazott. A katolikus és református egyházak egyaránt felhasználták az Ótestamentum cédrusos himnuszait és festették e jelképet templomaik mennyezetére három részre szakadt Magyarországon.⁴⁸

A 17. században a „királyi cédrus” jelzővel olyan uralkodókat illettek, akik testben, lélekben és szellemben kiválóak voltak, támogatták a szegényeket és elesetteket és belső békét hoztak országukba. Zrínyi kortársa, Cesare Ripa (1550–1622) olasz ikonográfus *Iconologia* című művének számos kiadásában foglalkozott a cédrus szimbólum jelentés-körének leírásával. Az 1603-as kiadásában az irgalmas jelzővel bővítette az általános 17. századi értelmezést, az 1613-as kiadásában pedig a cédrust az Akadémia jelképévé tette, mivel „a cédrus az örökkévalóság szimbóluma”.⁴⁹

Zrínyi a libanoni cédrus metaforája felhasználásával jellemezte Szent Lászlót. A cédrusok „fejüket összehasonlíthatatlan magasságba emelik a többi fa fölé, majd dús virágot és bőséges gyümölcsöt hoznak”, amivel a szent király különleges testi adottságaira, kimagasló személyiségére utalt. A diák ezt valószínűleg Antonio Bonfininél olvashatta,⁵⁰ aki úgy vélekedett, hogy Szent László „a többi ember közül vállal kimagaslott”, továbbá „ítélkezés-kor oly nagy mérsékletet tanúsított, hogy nemcsak igazságosnak, hanem irgalmasnak is tartották, ezért melléknevén kegyesnek nevezték”, amivel beteljesedik az *Iconologia* 1603-as kiadásában szereplő értelmezés. Bonfini művének egy kiadása egyébként csáktornyai könyvtárában is megtalálható volt.⁵¹ Összefoglalva a kortárs beszédek között Zrínyi műve egyedülálló gazdag szimbólumkészlete miatt.

A 17. századi Szent László-beszédek másik tengelyét az aktuális politikai helyzetre való utalások alkották. A prokurátortól Zrínyi azt a feladatot kapta, hogy állítson párhuzamot Szent László és III. Ferdinánd között. A jezsuita diák ugyan eleget tesz a kérésnek, de csak kétszer említi a trónörökös – a címben és az oráció végén, ahol a lovagkirály katonai erényeivel ruházta fel III. Ferdinándot. A leírás azonban igen távol állt a valóságtól, ugyanis III. Ferdinánd nem a harc, hanem a zene, a művészet és a tudomány iránt érdeklődött.

⁴⁸ R. VÁRKONYI, „Királyi cédrus”, *i. m.*, 102.; SHAKESPEARE: *VIII. Henrik*, V. felvonás „Nagy híre lesz, új népeket teremt, / Virul s mint bérci cédrus, ágait / Kitarja szerte a völgyek fölé. / Unokáink mindezt látják, megérik, / S a mennyet áldják!” Weöres Sándor fordítása.; *Zsoltárok könyve*, 92. zsoltár 13. verse. „Az igaz virul, mint a pálma, fölfelé nő, mint a Libanon cédrusa.” <http://szentiras.hu/SZIT/Zsolt92> (letöltés: 2018.01.11.)

⁴⁹ R. VÁRKONYI, „Királyi cédrus”, *i. m.*, 103.

⁵⁰ R. VÁRKONYI, „Királyi cédrus”, *i. m.*, 100. „László király életrajzát a bécsi diák a krónikák és prédikációk elbeszéléseiből és főleg Bonfiniből szűrte le.”

⁵¹ *A Bibliotheca Zriniana*, *i. m.*, 165. A Zrínyi-könyvtár kutatói szerint „a középkori magyar történetre [Antonio Bonfini] Zrínyi fő forrása. Figyelmes tanulmányozásáról tanúskodik számos könyvbejegyzése.”

Mindehhez azt az egyetlen fohászt teszem hozzá, hogy ha hasonló kezdetet csodálunk a mi hadak élén járó Marsunkban, III. Ferdinándban, a valamennyiünk reményeihez legméltóbb uralkodóban, és ő minden tekintetben megfelel László harcias, de felnőtt erényű ifjúságának, majd akkor is, miután ellenségeit legyőzte és azok engedelmességet fogadtak, a már égben lakozó László segítségére és példájára támaszkodva, diadallal eltelt, a hathatós szent támogatásával tegye halhatatlanná virtussal szerzett dicső hírnevét.⁵²

Szent László jelképezte a jó uralkodót, aki nem csak „*a vér nemességével büszkélkedik*”, hiszen megvédte az országot a külső és belső ellenségektől, azaz Salamontól és a kunoktól. Könnyen elképzelhető, hogy e szakasz Bécs politikája ellen szól, amely a magyar trónt örökletessé kívánta tenni a Habsburg-ház számára.⁵³ Az oráció különlegességét adja, hogy Zrínyi a 17. század viszonyaival jellemezte Szent László korát, amellyel bemutatta, hogy egy jó uralkodó ilyen viszonyok között is meg tudja teremteni a békét és a belső rendet.

Megszűnt a kereskedelem, eltűnt az adó, az egész ország felfordult, a nép zavarodott, a polgár a nyakát fenyegető járomtól rettegett, az ellenség vadsága és roppant tömege miatt mindenki az ország pusztulását jósolta.

Emellett Zrínyi a beszédben hangsúlyozta, hogy Szent László nemcsak Magyarországnak, hanem az egész „*kereszténységnek is oltalmazója*”, amellyel ismét párhuzamot von a két korszak között. Lehetséges, hogy orációjával kívánta felhívni a keresztény hatalmak figyelmét arra, hogy Magyarország védelme az egész *Christiana Respublica* feladata. A szónoklat záró szakasza mindenképpen bizonyítja, hogy gondolatait széles közönségnek szánta és „*ezek legyenek hírmondók az egész világ számára*”. Szent László történetén keresztül tehát egyértelműen utal az Oszmán Birodalom elleni háború programjára.

[...] Orbán pápa és az egész kereszténység a török vadság megfékezését, a Megváltó szent sírjának visszahódítását egyhangú szavazattal és az egész keresztény világ közös határozatával a megpihent vitézi virtusra bízta [...].⁵⁴

A szónok kora miatt sokakban felmerült, hogy a prédikációt valójában Zrínyi egyik tanára írta. Franknói Vilmos vetette fel először 1917-ben, hogy az oráció nem feltétlenül a tizennégy éves diák önálló munkája.⁵⁵ Ám Kulcsár Péter meggyőzően bebizo-

⁵² Zrínyi Miklós prózai művei, i. m., 1985, 458.

⁵³ R. VÁRKONYI, „Kinályi cédrus”, i. m., 104.

⁵⁴ Zrínyi prózai művei, i. m., 457.

⁵⁵ FRANKNÓI, Zrínyi Miklós a költő első irodalmi műve, i. b., 148. „Mindazonáltal kétséges, vajon Zrínyi Miklós maga fogalmazta-e a beszédet, avagy tanára készítette számára.”

nyitotta, hogy „a szöveg mindenestől Zrínyi Miklós fogalmazványa”.⁵⁶ Kulcsár érvelése rámutat arra, hogy „késégkívül gyermeteg gondolkodásról tanúskodik, hogy a legfőbb uralkodói erénynek itt még a személyes bátorságot tartja”.⁵⁷

Bár az orációt valószínűleg Zrínyi fogalmazta, a mögötte álló politikai gondolatok nem feltétlenül a sajátjai. A beszédben megjelentek Zrínyi későbbi politikai programjának alapjai, amelyeket először 1648-ban fejtett ki.⁵⁸ A korban jellemző volt, hogy nem maga a szónok, hanem egy tanár írta a szöveget, ezért feltüntették a prokurátor nevét is az oráció elején. Zrínyi beszédében és a címlapon azonban nem olvasható a prokurátor vagy a tanár neve. R. Várkonyi Ágnes azt feltételezte, hogy készült egy olyan címlap, ahol szerepelt ez a név, de az elveszett az évszázadok során.⁵⁹ Talán ezért ragasztotta Jankovich Miklós a világon csak egyetlen példányban fellelhető Zrínyi-oráció elé egy másik beszéd (amit Esterházy László Ignác írt) díszcímlapját.

A legerjedtebb elgondolás szerint Zrínyi nevelője, Pázmány Péter hatott az ifjú politikai nézeteire. Az esztergomi érsek Váradon született, amely a Szent László-kultusz egyik legfontosabb központja volt. Ezen kívül Pázmány sokat foglalkozott a magyar szentek kultuszának terjesztésével, hogy Magyarország kultúráját Európa szerves részévé tegye. Pázmány orációiban is megjelent Szent László, mint az „*Athleta Christi*” eszmének megtestesítője, amellyel azt hangsúlyozta, hogy szent királyunk nemcsak Magyarország, hanem az egész nyugati kereszténység megmentője. A bíboros fogalmazta meg egy nemzetközi koalíció szükségességét a török kiűzésére Európából. A pápától, VIII. Orbántól várt segítséget terve megvalósításához. Pázmány szerint a pápa feladata, hogy a keresztény hatalmakat kibékítve alkossanak szövetséget az Oszmán Birodalom ellen. Pázmány diplomataként többször is megfordult az Egyházi Államban, de nem ért el jelentős sikereket az erőteljes francia befolyás miatt. Elképzelhető, hogy Pázmány szorgalmazta a tizennégy éves Zrínyi kiválasztását a Szent László napi szónok pozíciójára. Az esztergomi érsek ezzel kívánta ráébreszteni az ifjút hivatására, mivel családi háttere miatt nagy tettekre volt hivatott. Ez a fellépés tette lehetővé Zrínyi bemutatkozását az udvari és a magyar politikai elit előtt.⁶⁰

Zrínyi későbbi műveiben gyakran alkalmazott példákat a magyar történelemből, ám „*Szent Lászlót mégis csak egyszer*”,⁶¹ a *Mátyás király életéről való elmélgedésekben*

⁵⁶ *Zrínyi Miklós összes művei*, szerk. Kovács Sándor Iván, Kulcsár Péter, Budapest, Akadémiai, 2004, 46. „[...] a stílus, a szerkezet és a grammatika pedig olyannyira egyéni, egyfelől annyira bonyolult, másfelől annyira primitív, hogy sokkal inkább írható egy magát (okkal) nagyra tartó kamasz, mint egy gyakorló tanár számlájára.”

⁵⁷ *Zrínyi Miklós prózai művei, Zrínyi Miklós összes művei*, szerk. Kovács Sándor Iván, Kulcsár Péter, Budapest, Kortárs, 2003, 956.

⁵⁸ R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, i. m., 105.

⁵⁹ R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, i. m., 106.

⁶⁰ R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, i. m., 106. „Korábban már úgy láttam, hogy Zrínyi beszédére Pázmány eszméi hatottak. Az *Oratio mélyrehatóbb vizsgálatai* ugyancsak ebbe az irányba mutatnak. Pázmány politikájával több vonatkozásban is összefüggésben lehet Zrínyi Szent László-beszéde.”

⁶¹ R. VÁRKONYI, „*Királyi cédrus*”, i. m., 112.; *Zrínyi Miklós prózai művei*, i. m., 1985, 191. „*Igy cselekedett László király is [...]*”.

említette meg. Kulcsár Péter szerint „a László-beszéd és a Mátyás-elmélkedések között egyrészt formai, másrészt mély felfogásbeli párhuzam mutatható ki”.⁶² Zrínyi a cédrus szimbólumot pedig egyetlen munkájában sem használta többet.⁶³

Esterházy grófok beszédei

Magyarország egykori nádorának, herceg Esterházy Pálnak négy fia is megtisztelte Szent Lászlót egy-egy beszéddel 1672–1689 között. A beszédek híven tükrözik gróf Zrínyi Miklós elgondolásait a Habsburgok politikáját illetően, amelyeket az Esterházy grófok édesapjukon keresztül ismertek meg. A legújabb kutatások szerint Esterházy Pál „fiatalsága idején ugyancsak Zrínyi köréhez tartozott”,⁶⁴ és később részt vett a Wesselényi-összeesküvésben, melynek tagjai felláztak a Habsburg-udvar ellen, hogy a megboldogult horvát bán terveit megvalósítsák.⁶⁵ A mozgalom elbukott, a résztvevőket kivégezték I. Rákóczi Ferenc, erdélyi fejedelem és Esterházy Pál kivételével. Zrínyi Miklós eszméi tehát tovább éltek a hercegen és fiain keresztül.

Zrínyi Miklós horvát bán felismerte az Oszmán Birodalom fokozatos gyengülését a hódítások visszaesésével, ugyanis a hatalmas birodalom csak terjeszkedő jellegű politikával tudta kielégíteni egyre növekvő szükségleteit és fenntartani a szultán despotikus, korlátlan hatalmát. Zrínyi, akinek birtokai védelmében rendszeresen szembe kellett néznie a török portyákkal, úgy gondolta, eljött az idő a török uralom megtörésére, amely során akár Magyarország is egyesülhetne. A Habsburg-udvar azonban a külpolitikát illetően teljesen más véleményen volt. Az Oszmán Birodalommal igyekeztek békés kapcsolatot fenntartani, hogy nyugati irányban tudjanak terjeszkedni a régi rivális, Franciaország rovására. Ez heves ellenállást váltott ki a magyar rendekből, amely hatására számos mű keletkezett Bécs politikájának bírálására. Kiváló példa erre Zrínyi Miklós *Mátyás király életéről való elmélkedések* című műve, amelyben az egyik legtekintélyesebb magyar királyt, Hunyadi Mátyást állítja követendő példának a Habsburgok számára. Hasonló gondolat jelent meg az említett Esterházy-beszédekben egy másik magyar uralkodó, Szent László felidézésével.

Az első beszéd 1672-ben hangzott el a bécsi Szent István-székesegyházban Esterházy Miklós Antal (1655–1695) jóvoltából. A retorikahallgató I. Lipót magyar királynak ajánlott művében megfogalmazta Esterházy Pál fő gondolatait Bécs külpolitikájával kapcsolatban. Az ajánlásban a diák Magyarországra, mint *Archiregnum*ra utalt; a királyságra, amely által meg lehet szerezni az egész térség feletti uralmat. Szent László

⁶² KULCSÁR, *Zrínyi és az eszményi fejedelem*, i. m., 55. „Akár Zrínyitől származnak az 1634-ben kifejtett gondolatok, akár mástól leste el azokat, azok már gyermekkorában belerögződtek az elméjébe, és hűsz esztendő múlva is emlékezett azokra.”

⁶³ R. VÁRKONYI, „Királyi cédrus”, i. m., 114.

⁶⁴ R. VÁRKONYI, „Királyi cédrus”, i. m., 114.

⁶⁵ SZÖRÉNYI, i. m., 83.

pedig az *Archirex*ként jelent meg, aki mindezt hajdanán véghezvitte. E hasonlaton keresztül mutatta be, mit nyerne I. Lipót Magyarország és a Balkán felszabadításával, amivel áttételesen a török elleni háborúk indítására készíti az uralkodót. A történelmi párhuzamot beteljesíti a már említett tény, hogy I. Lipótot június 27-én, Szent László napján koronázták meg. Az oráció további különlegessége, hogy a diák a Szent László előtti uralkodók sorát kiegészítette a Pannóniában született római császárokkal (Valentinianus, Valens, Gratianus), illetve hun Attilával is. A beszédben Károly Róbertről és Luxemburgi Zsigmondról szintúgy megemlékezett, mivel mind a ketten túléltek egy-egy főúri lázadást, felkelést.⁶⁶ Lehetséges, hogy ezzel a Wesselényi-összeesküvésre utalt, amit egyébként I. Lipót igen kemény kézzel felszámolt.

Az 1681-ben keletkezett második beszéd szerzője Esterházy László Ignác (?–1693) volt. E dátum különösen fontos a magyar történelem szempontjából, ugyanis ebben választották Magyarország nádorává édesapját, Esterházy Pált a soproni országgyűlésen. Ez a gesztus lehetővé tette, hogy a Wesselényi-összeesküvés utáni megtorlás, gyanakvás és félelem oldódjon és elinduljon a Habsburg udvar és a magyar politikai elit viszonyának rendeződése. A teológiahallgató beszéde is párhuzamot állít Szent László és I. Lipót között a kereszténység védelmében véghezvitt tetteik miatt. Fontos uralkodói erényként említi meg a kompromisszumkésztséget és a megbocsátást, feltehetően az uralkodó figyelmének felhívására a magyarsággal való megbékülést illetően. A beszéd megírásában valószínűleg Cseles Márton (1641–1709) jezsuita tudós és a magyar nációnak akkori prokurátora segédkezett, akinek neve szerepel a beszéd címlapján is.⁶⁷ Az oráció irodalmi hivatkozásokban gazdag, és ebben kiemelkedik a legtöbb ünnepi beszéd közül testvére, Mihály szónoklatával együtt. Többször idézett Antonio Bonfiniőről, ami jól mutatja a történetíró műveinek töretlen népszerűségét még a 17. században is.⁶⁸

Esterházy László Ignác beszéde első kiadásának borítóján díszelgett egy Szent Lászlót ábrázoló metszet, amely a Jankovich-kolligátumban is megtalálható. Jankovich Miklós a metszetet Zrínyi Miklós orációja elé ragasztotta. A kép központjában Szent László állt, akinek feje fölött két angyal tartotta a Szent Koronát. A szent király trónja mellett két uralkodói erény, az Igazság és a Hit allegorikus alakja ékeskedett, melyek lábainál Csehország, illetve Magyarország címerpajzsai álltak. A metszetet további tízen hét címer díszítette: Horvátország, Dalmácia, Bulgária, Szerbia, Lodoméria, Erdély, Szilézia, Lusatia (Lausitz), Morvaország, Lengyelország, Moscovia, Görögország, Ázsia, Palesztina, Galácia, Szlavónia és Bosznia.⁶⁹ A metszet valódi jelentésére a negyedik gróf, Esterházy Gábor beszéde utal, amelyet később elemzek részletesebben.

⁶⁶ SZÖRÉNYI, *i. m.*, 84.

⁶⁷ SZÖRÉNYI, *i. m.*, 85.

⁶⁸ Az irodalmi hivatkozások csak a Jankovich-kolligátumban vannak feltüntetve, a Cetto-gyűjteményből ezek hiányoznak.

⁶⁹ SZÖRÉNYI, *i. m.*, 85.

A harmadik beszédet Esterházy Mihály (1671–1721) írta Hevenesi Gábor (1656–1715) jezsuita történetíró gondozásában. Az oráció észrevehető Hevenesi közreműködése, hiszen a szöveg bővelkedik irodalmi hivatkozásokban. A jezsuita doktor foglalkozott elsőként forráskritikával Magyarországon.⁷⁰ Esterházy Mihály idézett római történetíróktól, például Liviusztól és Tacitustól is. Ezen kívül többször hivatkozott Thuróczy János művére, a *Chronica Hungarorum*ra, amely kiválóan példázza, hogy az 1688-ban éppen 200 éves krónikát milyen jól ismerték és használták.

⁷⁰ SZÖRÉNYI, *i. m.*, 86.

1688-ban, amikor az I. Józsefnek ajánlott Szent László-beszéd elhangzott, már öt éve zajlott sikeresen Magyarország felszabadítása az Oszmán Birodalom uralma alól. A retorikahallgató Szent Lászlót I. Lipót középkori előképeként mutatta be a szent király pogányok elleni harcaira, illetve Nándorfehérvár visszavételére utalva. A látomás végül beteljesült 1688 szeptemberében, amikor a keresztény hadsereg Miksa Emmánuel bajor választófejedelem vezetésével bevette a több mint 150 éve török fennhatóság alatt álló Belgrádot, amely Buda után a legfontosabb erőd volt. A győzelem jelentőségét még tovább emeli, ha felidézzük Nándorfehérvár kettős, szimbolikus szerepét a magyar történelemben, gondolva az 1456-os diadalra és az 1521-es vereségre, amely után az ország délről teljesen nyitottá vált az oszmán hódítók előtt.

Nándorfehérvár sikeres ostromára utalt az Esterházy Gábor (1673–1704) tollából született beszéd címe: *Hungaria triumphans* (1689). A Szent László-motívum e beszédben még hangsúlyosabbá vált, ezáltal értelmet nyert Esterházy László Ignác beszéde első kiadásán díszelő metszet. A metszet azt üzenté, hogy I. Lipót a szent király örököséként végrehajthatja azon terveit, amelynek beteljesítésében Szent Lászlót korai halála megakadályozta. A képen szereplő címerek tükrében a célok között szerepelhetett a kereszténység védelme és a pogányság felszámolása, Bizánc és a Szentföld felszabadítása. Moscovia, Szerbia és Bulgária címere utalhatott a keleti és a nyugati kereszténység egyesítésére való igényre.⁷¹ E célok többsége természetesen elérhetetlen volt a korabeli Habsburg Birodalom számára.

Szent László és a Mausoleum

A kora újkor hajnalán a Habsburg-ház Magyarországon csak ritkán folyamodott a képzőművészeti reprezentációhoz.⁷² Hunyadi Mátyás uralkodása alatt megjelent *Thuróczykrónika* volt közel két évszázadig az első nyomtatott, képekkel illusztrált, magyar történelmet bemutató alkotás, miután Székely István Krakóban (1559), illetve Heltai Gáspár halála után Kolozsvárott kiadott műve (1575) képek nélkül jelent meg a 16. század folyamán.⁷³ A nyomdai eszközök fejletlensége és a tőke hiánya nem tette lehetővé az ilyen típusú igényes, metszetekkel ellátott munkák publikálását. Magyarország lemaradt az illusztrált történelmi könyvek kiadásában a Habsburg Birodalom más tartományaihoz és Lengyelországhoz képest.⁷⁴

⁷¹ SZÖRÉNYI, *i. m.*, 86–87.

⁷² GALAVICS Géza, *Ősök, hősök, szent királyok. Történelmünk és a barokk képzőművészet* = Történelemkép, Szemelvények a múlt és a művészet kapcsolatából Magyarországon, szerk. Mikó Árpád, Sinkó Katalin, Budapest, MNG, 2000, 63. Például a pozsonyi vár II. Ferdinándról készült festménysorozata.

⁷³ *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*, főszerk. Kószeghy Péter, I–XIII. köt., Budapest, Balassi, 2003–2012. Székely: MAMÜL XI. 30.; Heltai: MAMÜL IV. 92.

⁷⁴ Karolina MROZIEWICZ, *Illustrated Books on History and Their Role in the Identity-Building Processes: The Case of Hungary (1488–1700)* = Early Modern Print Culture in Central Europe, Ed. Stefan Kiedron, Anna-Maria Rimm. Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2014, 29. „Most

Az áttörés a 17. század elején következett be a késő reneszánsz és a barokk kultúra jegyében. 1610 körül Ferenczffy Lőrinc (1595–1640), a magyar királyi kancellária titkára megbízta egy németalföldi rézmetsző, Aegidius Sadeler (1570–1629) művészeti körét, hogy készítsék el a magyar vezéreknek és királyoknak a képmás-sorozatát. Eredetileg csak a metszeteket kívánta megjelentetni (*Liber Iconum Regum Hungariae*, azaz *A magyar királyok képeinek könyve*), majd 1632-ben már egy illusztrált magyar történelem kiadását fontolgatta (*Historia Hungariae*). Berger Illés (1562–1645) történetíró azonban nem készült el a kísérőszövegek megírásával, s végül 1640-ben Ferenczffy elhunyt.

Szerencsére Ferenczffy munkája nem merült feledésbe, ugyanis a rézmetszetek a 17. század egyik legnagyobb műgyűjtőjéhez, Nádasdy Ferenc országbíróhoz kerültek. Nádasdy latin kísérőszöveget íratott Nicolaus Avancinivel (1611–1686), az újlatin költészet neves alakjával,⁷⁵ s később elkészült a mű német fordítása is valószínűleg Sigmund von Birken (1626–1681), a nürnbergi irodalmi kör egyik tagjának közreműködésével.⁷⁶ A *Mausoleum potentissimorum ac gloriosissimorum Regni Apostolici Regum et primorum militantis Ungariae Ducum* című művet 1664-ben, Nürnbergben adták ki.

A *Mausoleum* páratlan sikert aratott Magyarországon és külföldön is, hiszen a török háborúk következtében megnőtt az érdeklődés az ország iránt Európában. A *Mausoleum* illusztrációi határozták meg a magyar királyok ábrázolását egészen a 19. század végéig, sőt a 20. század elejéig. Számos falfestmény, barokk oltárkép, egyetemi tézislap és könyvillusztráció követte mintáját évszázadokon át.⁷⁷

A *Mausoleum*ban megtalálható nyolcadik királyunk, Szent László ábrázolása a latin és a német nyelvű költeménnyel együtt.⁷⁸ A kísérőszövegekben Szent László keresztény Marsként és Herculesként jelenik meg.⁷⁹ A metszeten a szent királyt trónon ülve láthatjuk uralkodói attribútumaival. Ehhez hasonló illusztrációt találhatunk a *Thuróczykrónikában* is, amely mintául szolgálhatott az 1664-es *Mausoleum* számára. A lovagkirály ábrázolása a *Mausoleum*ban feltehetően a brünni és az augsburgi kiadás keveréke.⁸⁰ Szent László jobb kezében országalma, bal kezében csatabárd, feje körül dicsfény, aho-

significantly, in the sixteenth century, a period that witnessed a growth in the production of illustrated books on history both in the Holy Roman Empire and in the Kingdom of Poland, the Hungarian print market did not release any of them.”

⁷⁵ *Mausoleum potentissimorum ac gloriosissimorum Regni Apostolici Regum et primorum militantis Ungariae Ducum*, Nürnberg, 1664, RÓZSA György tanulmánya, szerk. Kőszeghy Péter, Budapest, Akadémiai, 1991, 9.

⁷⁶ *Mausoleum*, RÓZSA, i. m., 8.

⁷⁷ GALAVICS, i. m., 64.

⁷⁸ *Mausoleum*, i. m., 144–155.

⁷⁹ Karolina Anna MROZIEWICZ, *Imprinting Identities, Illustrated Latin-Language Histories of St. Stephen's Kingdom (1488–1700)*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2015, 125. „In the *Mausoleum St. Ladislas* is depicted as a Christian Mars [...] and Hercules.”

⁸⁰ MROZIEWICZ, *Imprinting Identities*, i. m., 126. „This visual depiction of St. Ladislas is a combination of two pictorial traditions, the first being the one used in the Brno edition of *Thuróczy's* chronicle and the second that presented in the Augsburg version of the book.”

144 S. LADISLAUS, VIII König der Ungarn.

S LADISLAUS PRIM⁹. VIII REX HVN.⁹

-A. I. 2

S.LA-

gyan ez a brünni nyomtatványban szintén megfigyelhető.⁸¹ A trónus mellett pedig egy pajzs található Magyarország címerével.⁸²

A jobb felső sarokban pedig a jól ismert história elevenedik meg. A középkori Szent László-életrajz kerlési csatát elmesélő történetének zárójelenetét láthatjuk, amikor László herceg legyőzi az országra támadó kunt és a kiszabadított magyar lány Lászlót segítve elvágja az ellenség lábát. E történet illusztrációját az augsburgi kiadás is tartalmazza.⁸³

Végre is Boldogságos László herceg meglátott egy pogányt, aki lovának a hátán egy szép magyar leányt vitt. [...] Mivel nem tudta utolérni, nem tudta lándzsájával ledöfni, mert sem az ő lova nem futott gyorsabban, sem annak a lova nem lassult meg valamelyest, és mintegy karhossznyi távolság volt a lándzsa és a kun háta között; odakiáltott tehát Szent László herceg a leánynak, és mondta: »Szép hűgom, ragadd meg a kunt az övénel fogva, és rántsd le a földre.« Meg is tette a leány. Boldog László herceg lándzsával leterítette a kunt, és amikor már a földön feküdt, meg akarta ölni. A leány nagyon kérte, hogy ne ölje meg, sőt, hogy ereszze szabadon. [...] A szent herceg azonban sokáig viaskodott a kunnal, és miután az inát elvágta, meg is ölte.⁸⁴

Érdekes problémára világít rá a *Mausoleum* képi ábrázolása, mivel a fent idézett Thuróczy történetéhez képest a magyar leány segít Lászlónak megölni a kun vitézt. Ugyanezt a jelenetet figyelhetjük meg a bécsi egyetem magyar nációja 15. század elejétől vezetett anyakönyvének 1453-ban készült kezdőbetűjében is.⁸⁵

A metszet jelképét csak sejthetjük: a török kiűzésének hatalmas feladata – hasonlóképpen a bécsi egyetemen elmondott ünnepi orációk üzenetével – a Szent Lászlóval párhuzamba állított I. Lipótra hárul, aki csak a magyarokat megszemélyesítő lány segítségével győzheti le a pogány törököket. Igazi magyar sors teljesedik be: a *Mausoleum* kiadásának évében egy megsebzett vadkan öli meg Zrínyi Miklóst, míg Nádasdy Ferenc fejét hóhér vágja le hét évvel később.

⁸¹ MROZIEWICZ, *Imprinting Identities*, i. m., 126. „The head of the holy king is surrounded by halo. The saint sits on the throne and holds the royal insignia (as in the Brno version) [...]”.

⁸² MROZIEWICZ, *Imprinting Identities*, i. m., 126. „[...] on his left is the Hungarian coat of arms [...]”.

⁸³ MROZIEWICZ, *Imprinting Identities*, i. m., 126. „[...] the struggle with the Cuman and the maiden cutting off the leg of the foe (as in the Augsburg edition) are depicted in the upper right part of the image. The combat scene remained in the background. Despite its marginalization, the presence of the scene suggests the longevity of the late-medieval visual tradition, which persisted longer than literary accounts about the saint's struggle with the Cuman.”

⁸⁴ THURÓCZY, i. m., 134–135.

⁸⁵ SCHRAUF, i. m., LXXVIII–LXXIX. „A betű belsejében Sz. László legendájából az a jelenet látható, a mint a király a kunokkal vívott harcban a leányrabló kunt viadalban megöli.”; MAGYAR, *Szent László*, i. m., 34.

De coronatione sancti regis Ladislai primi: fratris Beysse fi/
lij Bele similiter primi: et de exercitijs eiusdem.

Abita vo morte regis magni: puenit vniuersa mul
tudo nobiliu hungarie ad fratre eius Ladislaum
Et eu comuni cofensu parili voto et cofona voluta
te ad fufcipiedu regni gubernacula cõcorditer ele
gerut: imo fere magis affectuosissimis pcib⁹ cõpule
rut. Des eni nouerat ipsum esse veltitu phmatioe

A Jankovich- és a Cetto-gyűjtemény összehasonlítása¹

Sorszám	Jankovich-kolligátum ²	Cetto-cím ³	Cetto-szám
01	Zrínyi Miklós ⁴	–	–
02	Johannes Slavata ⁵	–	–
03	Lippay György ⁶	–	–
04	Hollovich Pál ⁷	<i>Ladislaus Primus</i>	1.
05	Vinczi András ⁸	<i>Regni Apostolici Anima</i>	2.
06	Peter Schmitz ⁹	<i>Rex amabilis</i>	3.
07	Csáky László ¹⁰	<i>Princeps de Republica</i>	11.
08	Balassa Bálint ¹¹	–	–
09	Pataky János ¹²	<i>Duae Hungariae</i>	16.
10	Széchenyi György ¹³	<i>Regia virtus fortunae</i>	17.
11	Esterházy Miklós ¹⁴	<i>Regnorum felicitas</i>	18.
12	Skerlecz Miklós ¹⁵	<i>Rex admirabilis</i>	19.
13	Baranyai János ¹⁶	<i>Vir a Divina</i>	20.
14	Drugeth János ¹⁷	<i>Mirabilia mundi</i>	22.
15	Nagy Zsigmond ¹⁸	<i>Bellici imperatoris imago</i>	23.
16	Pálffy János ¹⁹	<i>David Hungariae</i>	24.
17	Sennyey Pongrácz ²⁰	<i>Princeps Pius</i>	25.
18	Esterházy László ²¹	<i>Arcanum feliciter</i>	27.
19	Johann Holtz ²²	<i>Regum idea</i>	28.
20	Franz Grimus ²³	<i>Colossus Hungariae</i>	29.
21	Johannes Sauer ²⁴	<i>Victrix pietas</i>	30.
22	Johann Vorster ²⁵	<i>Hercules Christianus</i>	31.
23	Johann Strallenberg ²⁶	<i>Christianorum defensor</i>	32.
24	Maholányi Ignác ²⁷	<i>Joseph Pannonius</i>	33.
25	Esterházy Mihály ²⁸	<i>Regula regum amor et timor</i>	34.
26	Esterházy Gábor ²⁹	<i>Hungaria triumphans</i>	35.
27	Csáky Imre ³⁰	<i>S. Ladislaus bis Rex</i>	36.
28	Franz Plöckner ³¹	<i>Gladius Gedeonis</i>	37.
29	Ignaz Cetto ³²	<i>Victoria maiestas</i>	39.
30	Adam Otzenasseck ³³	–	–
31	–	<i>Atlas Hungariae</i> ³⁴	4.
32	–	<i>Rex Pacificus</i> ³⁵	5.
33	–	<i>Pius et justus</i> ³⁶	6.
34	–	<i>Hungariae felicitas</i> ³⁷	7.
35	–	<i>Deo et populo charus</i> ³⁸	8.

Sorszám	Jankovich-kolligátum ³⁹	Cetto-cím ⁴⁰	Cetto-szám
36	–	<i>A Deo datus</i> ⁴¹	9.
37	–	<i>Naturae et gratiae prodigium</i> ⁴²	10.
38	–	<i>Princeps admirandus</i> ⁴³	12.
39	–	<i>Rex nobilis</i> ⁴⁴	13.
40	–	<i>Rex Marianus</i> ⁴⁵	14.
41	–	<i>Magnae Hungariae</i> ⁴⁶	15.
42	–	<i>Sol Hungariae</i> ⁴⁷	21.
43	–	<i>Divini Amoris</i> ⁴⁸	26.
44	–	<i>Idea militis Christiani</i> ⁴⁹	38.

Lábjegyzetek a táblázathoz

- ¹ A két kötetben szereplő neveket összevettem és kiegészítettem az alábbi tanulmány listája segítségével: BARTA, *i. m.*, 138–139.
- ² OSZK RMK III. 1498. példányát használtam.
- ³ OSZK RMK III. 3792. példányát használtam.
- ⁴ Coll. 1. ZRÍNYI Miklós, *Oratio sancto inter coelites nunc Ladislao [...] dicata dictaque ab [...] Nicolao Ladislao perpetuo a Zrin, Viennae Austriae*, [s. n.], 1634.
- ⁵ Coll. 2. Iohannes Ioachimus SLAVATA, *Ladislavus rex amabilis Hungaricae nationis divus tutelaris ad V. Calend. Iulii aerae Christianae M. DC. XLIX. nomine inclityae nationis Hungaricae laudatus in basilica protomartyris ab [...] Ioanne Ioachimo Slavata, S. R. I. comite Bohemo, orat. facult. auditore, tum [...] Hungaricae nationis procuratore [...] Francisco Fransens, Viennae Austriae, typis Matthaei Rictii, 1649.*
- ⁶ Coll. 3. LIPPAY György, *S. Ladislavus rex vulgo pius dictus in antiquissima et celeberrima universitate Viennensi divus tutelaris, panegyrica oratione celebratus [...] a [...] Georgio Lippay, Viennae Austriae, Typis Matthaei Rictij, 1653.*
- ⁷ Coll. 4. HOLLOVICH Pál, *S. Ladislavus Primus, coram inclitya natione Vngarica, ac senatu populoque academico, in avgusta d. Stephani primi martyris Basilica, a r. d. Pavlo Hollovich, aa. & philosophiae baccalaureo, collegij Pazmaniani alumno, elogio repraesentatus ipso serenissimi Leopoldi primi Vngariae regis, festo ac solempni inaugurationis die, eidemque maiestati serenissimae inter publicos gratulantium regni statuum & orbis plavus a collegio Pazmaniano praefentatus anno LeoPoLDI prIMI regaLI. I. [1655], Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovii, 1655.*
- ⁸ Coll. 5. VINCZI András, *S. Ladislavus Hungariae rex, regni sui anima, serenissimo Hungariae regi, Leopoldo I. dicatus, coram inclitya natione Hungarica, senatuque academico, iubente clarissimo domino Joanne Ignat: Froelich, I. V. doctore, eiusdemque inclityae nationis p. t. procuratore. A R. D. Andreae Vinczi [...] in avgusta D. Stephani basilica celebratus, Viennae Austriae, Apud Matthaeum Cosmerovium, 1656.*
- ⁹ Coll. 6. Peter SCHMIDT, *Signifer pietatis sive S. Ladislavus rex, inclityae nationis Hungaricae in antiquissima et celeberrima universitate Viennensi divus tutelaris, dilaudatus in avgusta sanctissimi proto-martyris basilica a r. f. Petro Schmid Ordinis Praedicatorum mandante, [...] eiusdem inclityae nationis procuratore [...] Petro Fischer, Viennae Austriae, typis Matthaei Cosmerovii, 1657.*
- ¹⁰ Coll. 7. CSÁKY László, *Divus Ladislavus rex Ungariae, sub auspiciis augustissimi Romanorum imperatoris Leopoldi Ungariae et Bohemiae regis, etc. archiducis Austriae, etc. in basilica D. Stephani proto-martyris Laudatus ab illustriss: et reverendiss: oratore. Ladislao Comite De Chiak, Viennae Austriae, Ex Officina Typographica Matthaei Cosmerovij, 1665.*

- ¹¹ Coll. 8. BALASSA Bálint, *Ladislaus rex Hungariae olim felicitas, panegyricae adumbrata, ac illustrissimo et reverendissimo domino, domino Georgio Lippai de Zombor archiepiscopo Strigon: etc. pro inclytate natione Hungarica, in antiquissima ac celeberrima Universitate Viennensi, iubente eiusdem nationis Clarissimo Procuratore, rev. P. Casparo Oderwolff e Soc. Jesu, AA. LL. et philosoph. doctore a perillustri et magnifico dn. Valentino Balassa*, [Wien], Typis Cosmerovianis, 1646.
- ¹² Coll. 9. PATAKY János, *Gloria D. Ladislai regis Ungariae, duabus innixa columnis pietatis et fortitudinis in basilica protomartyris Stephani panegyrica oratione celebrata deferente [...] domino Adamo Ignatio Strell [...] nationis Ungaricae procuratore per [...] Ioannem Pataky, Ungarum, Szakolczensem, Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovii, 1670.*
- ¹³ Coll. 10. SZÉCHÉNYI György, *Divi Ladislai inclytae nationis Hungaricae tutelaris ac patroni regia virtus per fortunata pericula gloriose coruscans. In basilica D. Stephani Proto-Martyris coram Universitate Viennensi, deferente nobili et excellentissimo domino Joanne Georgio Schoenaich, ph. et medicinae doctore, nec non inclytae nationis Ungaricae p. t. procuratore annua laudatione celebrata a praenobili ac erudito adolescente Georgio Szecheny Ungaro, rhetoricae studioso, Viennae Austriae, Typis Joannis Baptistae Hacque, 1671.*
- ¹⁴ Coll. 11. ESTERHÁZY Miklós Antal, *Principis in Deum pietas et populi in principem amor, prima regnorum felicitas annuis honoribus d. Ladislai regis Hungariae, inclytae nationis Hungaricae patroni. Sub gloriosis auspiciis [...] imperatoris Leopoldi [...] in basilica D. Stephani ad senatum populumque academicum repraesentata ab [...] comite Nicolao Antonio Esterhasi de Galantha [...] rhetorices studioso. Deferente r. p. Sigismundo Rukel e Soc. Jesu*, [Wien], Typis Joannis Baptistae Hacque., [1672].
- ¹⁵ Coll. 12. SKERLECZ Miklós, *Sanctitate et martiali trophaeo laudatissimus heros sive S. Ladislaus, rex Pannoniae [...] oratione panegyrica in ecclesia divi Stephani proto-martyris coram senatu populoque academico deferente, adm. r. p. praesentato Raymundo Ortz [...] celebratus a [...] Nicolao Skerlec, venerabilis capituli Zagrabienensis alumno [...] Anno [...] 1673, Viennae Austriae, typis Matthaei Cosmerovii typographi, 1673.*
- ¹⁶ Coll. 13. BARANYAI János György, *Hic vir hic est, Aeneid. 6. sive d. Ladislaus Rex Hungariae, divina et martiali a virtute vir in basilica d. proto-martyris Stephani panegyrica oratione celebratus, iubente [...] Adamo Ignatio Strell [...] per [...] Ioannem Georgium Baranyai Hungarum Laurinensem, Viennae Austriae, typis Michaelis Thurnmeyer, 1674.*
- ¹⁷ Coll. 14. DRUGETH János, *Mirabilia mundi sive d. Ladislaus mirabilium operator, inclytae nationis Hungaricae tutelaris, quem sub auspiciis [...] imperatoris Leopoldi in basilica d. Stephani proto-martyris panegyrica dictione veneratus est [...] Ioannes Drugeth de Homonna [...] Deferente r. p. Ioanne Despotovic [...] Anno M. DC. LXXVI, Viennae Austriae, typis Joannis Christophori Cosmerovii, 1676.*
- ¹⁸ Coll. 15. NAGY Zsigmond, *Vera bellici imperatoris imago, id est S. Ladislaus inclytae nationis Hungaricae patronus, annuo ritu laudatus a [...] Sigismundo Nagy, logicae studioso, Viennae Austriae, typis Ioannis Christophori Cosmerovii, 1677.*
- ¹⁹ Coll. 16. PÁLFFY János, *David Hungariae sive divus Ladislaus, regali fortitudine inclytus, quem [...] nomine inclytae nationis Hungaricae in basilica divi proto-martyris panegyrica dictione celebravit encomiastes illustrissimus comes Ioannes Ferdinandus Pálffy, Viennae Austriae, typis Ioannis Christophori Cosmerovii, 1678.*
- ²⁰ Coll. 17. SENNYEY Pongrác, *Princeps pius, sive d. Ladislaus rex Hungariae, quem [...] nomine inclytae nationis Hungaricae in Basilica Divi Stephani A pietate in Deum panegyrica dictione laudavit [...] Pancratius Sennyey l. b. de Kis-sennyey [...] anno M. DC. LXXIX, [Wien], [s. n.], 1679.*
- ²¹ Coll. 18. ESTERHÁZY László Ignác, *Arcanum feliciter imperandi consilium in Sacra Hungariae Corona redimito d. Ladislao per religionem feliciter gubernante [...] in principe d. Stephani proto-martyris basilica [...] panegyrica dictione collaudatum ab [...] Ladislao Ignatio comite Esterhasi de Galantha [...] deferente r. p. Martino Czeles e Soc. Jesu, Viennae Austriae, typis Ioannis Christophori Cosmerovii, 1681.*
- ²² Coll. 19. Johann Friedrich HOLTZ, *Genuina regum idea, divus Ladislaus, inclytae nationis Hungaricae numen tutelare, sub [...] regalis clypei stemmate [...] Ioannis III. regis Poloniae [...] in basilica d. Stephani*

- protho-martyris [...] panegyrico dictionis penicillo delineata a [...] Ioanne Friderico Holtz Prutheno patric. Brunsberg.* [Wien?], Typis Petri Pauli Viviani, universitatis typographi, 1682.
- ²³ Coll. 20. Franz Karl von GRIMUS, *Colossus Ungariae sive d. Ladislaus inclytæ nationis Ungaricæ tutelaris patronus, quem in basilica d. Stephani proto-martyris, deferente [...] Ioanne Ferdinando Sculteto [...] oratoria panegyri celebravit [...] Franciscus Carolus de Grimus rhetorices auditor.* Anno [...] M. DC. LXXXIII. 27. Iunii, Viennæ Austriæ, typis Ioannis Christophori Cosmerovii, 1683.
- ²⁴ Coll. 21. Ioannes Antonius SAUER, *Victrix pietas divi Ladislai, inclytæ nationis Ungaricæ tutelaris patronus, quem in basilica divi proto-martyris Stephani deferente r. p. Francisco Palchich [...] panegyrica dictione celebrabit [...] Ioannes Antonius Sauer humanitatis alumnus,* Viennæ Austriæ, typis Ioannis Christophori Cosmerovii, 1684.
- ²⁵ Coll. 22. Johann Christoph VORSTER, *Christianæ reipublicæ Hercules seu divus Ladislaus, inclytæ nationis Hungaricæ tutelaris patronus, quem in basilica divi proto-martyris Stephani deferente [...] Benedicto Eberl [...] panegyrica dictione celebrabit [...] Ioannes Christophorus Vorster poeseos auditor,* Viennæ Austriæ, typis Ioannis Christophori Cosmerovii, 1685.
- ²⁶ Coll. 23. Johann Anton Carl STRELL A STRALLENBERG, *Christianorum defensor, terror barbarorum, seu divus Ladislaus, inclytæ nationis Ungaricæ tutelaris patronus in basilica divi Stephani protho-martyris [...] deferente [...] Ioanne Stanislawo Aliman [...] in anniversario panegyricè laudatus a [...] Ioanne Antonio Carolo Strell a Strallenberg rhetorices auditore die XXVII. Iunii anno M. DC. LXXXVI,* Viennæ Austriæ, typis Leopoldi Voigt, 1686.
- ²⁷ Coll. 24. Ignatius MAHOLÁNYI, *Ioseph Pannonius sive sanctus rex Ladislaus Hungariae salvator. In Viennensi divi Stephani proto-martyris basilica, deferente [...] Huberto von der Heyden [...] panegyrica dictione laudatus a [...] Ignatio Maholany de Pochroncz Szelepcheny humanitatis studioso. Anno [...] 1687. die 27. Iunii,* Viennæ Austriæ, apud Susannam Christinam, Matthæi Cosmerovii viduam, 1687.
- ²⁸ Coll. 25. ESTERHÁZY Mihály, *Regula regum amor et timor sive S. Ladislaus rex Hungariae amore et timore gubernans serenissimo Iosepho I. Hungariae regi [...] dicatus, ac die 27. mensis Iunii anno M. DC. LXXXVIII. coram senatu populoque academico in Basilica D. Stephani nomine inclytæ nationis Hungaricæ panegyricè laudatus ab illustrissimo comite Michaelæ Esterhazy de Galantha [...] deferente r. p. Gabriele Hevenesi Soc. Iesu,* Viennæ Austriæ, typis Leopoldi Voigt, 1688.
- ²⁹ Coll. 26. ESTERHÁZY Gábor, *Hungaria triumphans sive s. Ladislaus rex Hungariae victoriosus, coram senatu populoque academico, in basilica d. Stephani, nomine inclytæ nationis Hungaricæ panegyricè laudatus ab [...] Gabriele Eszterhazy [...] deferente r. p. Ambrosio Sembler e Soc. Iesu [...] Anno M. DC. LXXXIX. mensis Iunii die XXVII,* Viennæ Austriæ, apud Susannam Christinam, Matthæi Cosmerovii viduam, 1689.
- ³⁰ Coll. 27. CSÁKY Imre, S. *Ladislaus bis rex, sive Hungariae et sui moderator, augusto Germaniæ et Hungariae regi [...] Iosepho I. dicatus, ac die 27. mensis Iunii anno M. DC. LXXX. coram senatu populoque academico in basilica d. Stephani nomine inclytæ nationis Hungaricæ panegyricè laudatus ab [...] comite Emerico Csaki [...] deferente [...] Wenceslao Gallo Otzenassek,* Viennæ Austriæ, typis Leopoldi Voigt, 1690.
- ³¹ Coll. 28. Franz Wolfgang PLÖCKNER, *Gladius Gedeonis seu divus Ladislaus inclytæ nationis Hungaricæ tutelaris patronus in basilica d. Stephani proto-martyris [...] dictione panegyrica propositus, deferente [...] Ioanne Francisco Deimbl [...] oratore [...] Francisco Wolffgango Plöckner Austriaco Hippolytano [...] physices auditore. Anno [...] M. DC. XCI,* Viennæ Austriæ, typis Ioannis Iacobi Mann [...], [1691].
- ³² Coll. 29. Ignaz Franz Xaver CETTO, *Victoriosa maiestas in ter primis Hungariae regibus, quam in annua solemnitate divi Ladislai, inclytæ nationis Hungaricæ tutelaris, academica panegyri in basilica divi Stephani proto-martyris coram senatu populoque academico, deferente [...] Andrea Schwellengribel [...] celebravit [...] Ignatius Franciscus Xaverius Cetto eloqu. studiosus. Die XXVII. Iunii anno MDCXCIII,* [Wien], Typis Andreae Heyinger, 1693.

- ³³ Coll. 30. Adam Ignaz Wolfgang OTZENASSECK, *Triumphus regius in magno orbis gigante divo Hungariae rege Ladislao, in basilica divi Stephani proto-martyris pro annua eiusdem S. Ladislai solennitate oratoria dictione nomine inclytæ nationis Hungaricæ, deferente [...] Ioanne Mauritio Otzenassek [...] exhibitus a [...] Adamo Ignatio Wolffgango Otzenassek, ex fratre nepote, rhetorices auditore, Anno M. DC. XCIV, Viennæ Austriae, typis Leopoldi Voigt, 1694.*
- ³⁴ Hédervári Lőrinc Imre 1658-ban elmondott beszéde.
- ³⁵ Csáky Péter 1659-ben elmondott beszéde.
- ³⁶ Ismeretlen személy 1660-ban elmondott beszéde.
- ³⁷ Mindszenty János 1661-ban elmondott beszéde.
- ³⁸ Zichy Pál 1662-ben elmondott beszéde.
- ³⁹ OSZK RMK III. 1498. példányát használtam.
- ⁴⁰ OSZK RMK III. 3792. példányát használtam.
- ⁴¹ Páhy László 1663-ban elmondott beszéde.
- ⁴² Ordódy Ferenc 1664-ben elmondott beszéde.
- ⁴³ Mikulich Sándor Ignác 1666-ban elmondott beszéde.
- ⁴⁴ Pákay Ferenc 1667-ben elmondott beszéde.
- ⁴⁵ Jagachich Péter Ignác 1668-ban elmondott beszéde.
- ⁴⁶ Holló Zsigmond 1669-ben elmondott beszéde.
- ⁴⁷ Lippay Miklós Ferdinánd 1675-ben elmondott beszéde.
- ⁴⁸ Johann Wolfgang Rabl 1680-ban elmondott beszéde.
- ⁴⁹ Johann Sigismund Breiner 1692-ben elmondott beszéde.